

Nr 207.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna; given Stockholms slott den 1 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med statsrådet Mossberg anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, följande.

I tvenne framställningar, som inkommit till finansdepartementet den 18 januari 1946, ha *svenska gruvindustriarbetareförbundets avdelningar i Kiruna, Malmberget och Svartön* anhållit, att ur fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna måtte få utgå *dels* pensionsutfyllnad med 40 kronor för månad till sådana gruvarbetare hos LKAB, som förtidspensionerades efter uppnådda 60 år, *dels ock* hyresbidrag till korttidsarbetande gruvarbetare med 5 kronor för varje dag, för vilken understöd utginge i enlighet med bestämmelserna i gruvindustriarbetarnas erkända arbetslöshetskassa. I dessa framställningar har *gruv- och metallindustridepartementet inom S. A. C.*

i skrivelse den 25 januari 1946 instämt under framhållande jämväl av hjälpbehovet för organisationens egna medlemmar i Kiruna och Malmberget.

Efter remiss har *statens arbetsmarknadskommission* den 7 februari 1946 avgivit utlåtande över förenämnda tre framställningar.

Innan jag närmare går in på gruvarbetarorganisationernas förslag, vill jag i korthet erinra om de förhållanden, som föranledde tillskapandet av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (malmfonden) samt om gällande bestämmelser för disposition av fondmedlen ävensom ifrågasatta förändringar i dessa bestämmelser.

Bestämmelser angående malmfonden.

Med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 248 anvisade 1938 års riksdag (skriv. nr 179) under sjunde huvudtiteln ett anslag å tre miljoner kronor för avsättning till fond för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna. Skälet för denna medelsanvisning, varmed skulle bestridas kostnaderna för vissa direkta hjälpåtgärder vid nedgång i sysselsättningen vid LKAB:s malmfält inom nämnda kommuner, var — såsom jag framhöll vid anmälan av förenämnda proposition, — att staten i egenskap av hälftendelägare i malmbolaget finge i viss mån anses vara ansvarig för produktionspolitiken vid gruvorna. För att icke erhålla karaktären av extra-ordinärt skattutjämningsbidrag åt kommunerna borde fondmedlen bindas vid ett bestämt ändamål, nämligen vissa förbättringar i de sociala hjälpåtgärderna. Dessa hjälpåtgärder borde sålunda strängt begränsas till att avse en sådan förbättring i omvårdnaden om de arbetslösa, som staten i arbetsgivarställning hade anledning att främja. Närmare utformade regler för dispositionen av fondmedlen skulle senare föreläggas riksdagen.

Såsom särskilt tillkallad sakkunnig inom finansdepartementet utarbetade sedermera f. d. generaldirektören C. G. O. Malm med utgångspunkt från nyss angivna allmänna riktlinjer ett förslag till dispositionsbestämmelser för fonden, vilket förelades 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 228). Vid anmälan av förslaget framhöll jag, att detta åsyftade att provisoriskt tjäna till huvudsaklig ledning för medelsanvändningen i avvaktan på att definitiva bestämmelser kunde utformas i anslutning till de riktlinjer för den allmänna arbetslöshetspolitiken, varom 1937 års arbetslöshets-sakkunniga väntades komma att framlägga förslag. Vissa synpunkter, som framkommit i remissyttrandena över sakkunnigförslaget borde även tagas under övervägande, i den mån fråga uppkomme om fondmedlens användning.

Riksdagen medgav, att fondmedlen finge tills vidare disponeras i enlighet med de av mig förordade grunderna (skriv. nr 364).

Genom beslut den 22 juni 1939 överlämnade Kungl. Maj:t sedermera sakkunnigförslaget till dispositionsbestämmelser jämte däröver avgivna utlåtanden m. m. till 1937 års arbetslöshets-sakkunniga med uppdrag åt de sakkunniga att i samband med dem anförtrodda utredningar utarbeta förslag till

definitiva fondbestämmelser. Sedan de sakkunnigas verksamhet i anledning av kriget nedlagts, överlämnades uppdraget sedermera genom Kungl. Maj:ts beslut den 10 september 1943 till statens arbetsmarknadskommission, som den 24 februari 1944 framlagt förslag till definitiva fondbestämmelser, utformade i anslutning till det numera tillämpade statsbidragssystemet i fråga om kommunernas arbetslöshetskostnader.

Huvudpunkterna i *de provisoriskt gällande dispositionsbestämmelserna* äro följande:

1. Fondmedlen få användas, när nedgången i sysselsättningen vid LKAB:s gruvor på grund av läget på den allmänna marknaden för järnmalm är av sådan omfattning och synes bliva av sådan varaktighet, att hjälpåtgärder medelst fondmedlen äro motiverade.

2. Av fondmedlen må bekostas hjälpåtgärder för sådana inom Jukkasjärvi och Gällivare socknar mantalsskrivna arbetslösa (gruvarbetare och privatanställda), som närmast före iråkad arbetslöshet haft sin väsentliga årsinkomst genom arbete hos LKAB, ävensom bidrag till sådana anställda hos LKAB, vilka arbeta med starkt inskränkt arbetsvecka.

3. Hjälpåtgärderna ha karaktär antingen av med fondmedel drivna allmänna arbeten eller av kontant bidragsverksamhet. Principiellt gives företräde åt arbetslinjen.

4. Fondverksamheten utformas i båda fallen såsom en fristående hjälpverksamhet utan sammanblandning med de allmänna (statliga och statskommunala) arbetslöshetsåtgärderna inom malmkommunerna. Där viss anpassning är erforderlig, sker denna från fondens sida.

Vid prövning av ansökningar från malmkommun om olika arbetslöshetsåtgärder skall sålunda statens arbetslöshetskommission eller motsvarande statliga centralorgan (nedan benämnt AK) bedöma läget med bortseende från fondens hela verksamhet, dock att vid fondföretag anställda arbetslösa betraktas såsom sysselsatta vid arbete i öppna marknaden.

5. *Fondens arbeten* skola i regel drivas i regi av vederbörande malmkommun. Där arbetet såsom färdigställt avser att komma landstinget, visst municipalsamhälle eller annan myndighet till godo, må det utföras i vederbörande myndighets egen regi. Om lämpligt kommunalt organ för drivande av fondarbete i egen regi icke skulle stå till buds, må Kungl. Maj:t kunna uppdraga åt statlig myndighet att omhänderhava ledningen av arbetet under villkor av visst skäligt bidrag från den kommun, för vars räkning arbetet skall färdigställas.

Till fondföretag utgår bidrag i förhållande till antalet därvid fullgjorda dagsverken av arbetslösa gruvarbetare med belopp per dagsverke, som bestämmas av Kungl. Maj:t, samt, därest Kungl. Maj:t finner skäligt, med visst belopp därutöver för verkställda utredningar rörande fondföretaget och för administrationen av arbetet.

Över lönesättningen bestämmer den myndighet, i vars regi arbetet utföres, dock att lönerna vid företaget icke må överstiga öppna marknads löner för arbete av det slag, varom är fråga. Veckoförtjänsterna få ej heller överstiga den genomsnittliga veckoinkomsten för vid gruvorna kvarvarande arbetare. Sistnämnda begränsning gäller dock ej, om dessas arbetsvecka nedsatts till mindre än fyra dagar.

6. Kontantbidragsverksamhet bland totalarbetslösa må förekomma endast, därest Kungl. Maj:t prövat icke lämpligt att vid ifrågavarande tidpunkt igångsätta eller i tillräcklig omfattning driva fondarbeten. Sådan kontantunderstödsverksamhet kan vara av två slag, dels självständig, dels supplementär kontantbidragsverksamhet.

7. Fondens *självständiga kontantbidragsverksamhet* avser främst att bringa hjälp i det tidigare skedet av en depression. Vid ett eventuellt mera permanent behov av kontantunderstöd skall denna del av fondverksamheten i regel ersättas av understödsverksamhet genom AK.

8. Grunderna för fondens *självständiga kontantbidragsverksamhet*, vilka för varje särskilt fall bestämmas av Kungl. Maj:t, böra utformas i viss anslutning till den dagunderstödsverksamhet, som vid ifrågavarande tidpunkt bedrivs genom AK.

Från fonden må i samband därmed jämväl utgå bidrag till hyreshjälp åt familjeförsörjare, som erhålla kontantbidrag.

Så snart kommun utbetalar dagunderstöd med statsbidrag från AK, skall här nämnd kontantbidragsverksamhet upphöra.

Kommun äger rätt att till arbetslösa gruvarbetare lämna bidrag av kommunala medel utöver ifrågavarande fondbidrag, dock att Kungl. Maj:t kan föreskriva, att sammanlagda understödet ej må överstiga visst belopp.

Tillika äger kommunen rätt att till andra arbetslösa än gruvarbetare utgiva kontantunderstöd av egna medel intill de belopp, till vilka understöden åt arbetslösa gruvarbetare uppgå.

9. Kungl. Maj:t må, där kommunen med hjälp av statsbidragen till dagunderstöd m. m. från AK svårligen är i stånd att vid långvarig arbetslöshet bereda de arbetslösa en önskvärd dagunderstödsstandard, medgiva, att *supplementära kontantbidrag* av skälig storlek utgå från fonden. Dessa bidrag, beräknade efter antalet arbetslösa gruvarbetare, skola icke bereda gruvarbetarna en högre standard än övriga utan skola av kommunen användas till förbättring av standarden överlag för de understödda arbetslösa.

Statsbidragen från AK skola icke röna någon inverkan av förekomsten av supplementära fondbidrag.

10. Kungl. Maj:t äger medgiva, att till *komplettering av arbetsinkomsterna* för LKAB:s anställda må, sedan arbetstiden vid gruvorna blivit starkt nedsatt, efter av Kungl. Maj:t fastställda grunder utgå bidrag ur fonden, graderade efter familjeförsörjningsbördan.

11. *Kostnader för utbildning och förbättring av yrkesdugligheten* hos arbetslösa gruvarbetare och deras anhöriga må jämväl enligt Kungl. Maj:ts bestämmande bestridas av fondmedel.

12. De av riksdagen anvisade medlen böra ställas till länsstyrelsens i Norrbottens län förfogande att disponeras och utbetalas i enlighet med föreskrifter, som Kungl. Maj:t för varje särskilt fall meddelar.

Beträffande den under punkt 10 berörda kompletteringen av arbetsinkomsterna vid korttidsarbete, som är av intresse med hänsyn till gruvarbetareorganisationernas nu gjorda framställningar, har den sakkunnige i hudsak framhållit följande.

Sådan inkomstfyllnad kunde måhända inte utan vidare anses falla under den omvårdnad om arbetslösa, varom propositionen 248/1938 talat. Men då även anställda med organiserat korttidsarbete kunde ingå bland försäkringsfallen vid gällande arbetslöshetsförsäkring har den sakkunnige ansett propositionens riktlinjer icke hindra en sådan bidragsform. Det egentliga skälet att reflektera därpå vore enligt den sakkunnige, att en dylik anordning kunde tänkas främja inriktningen av LKAB:s sysselsättningspolitik mot en ytterligare utbredning av arbetstillfällena på ett större antal arbetare. Endast med stor försiktighet kunde man dock gå in för sådana bidrag åt korttidsarbetande gruvarbetare. I förhållande till de egentliga arbetslösa hade dessa förmånen av väl avlönat arbete. Efter avvägning av olika på frågan inver-

kande omständigheter har den sakkunnige funnit rimligt, att bidrag kunde medgivas först sedan arbetsveckan nedgått till tre dagar. Under den senaste krisen hade fattigvården i motsvarande läge fått ingripa och hjälpa familjeförsörjare med ett flertal barn. Antalet korttidsarbetande vore emellertid mycket stort och även ett blygsamt belopp per arbetare och dag skulle allvarligt minska tillgången på fondmedel för andra nödvändigare ändamål. Den sakkunnige har för den skull ansett, att eventuella bidrag måste graderas efter familjeförsörjningsbördan samt att ungarlar ej borde bli delaktiga därav. Inkomstfyllnadens belopp per arbetsledig dag har av den sakkunnige ansetts böra vid tre dagars arbetsvecka få uppgå till högst hälften av de dagunderstödsbelopp, som enligt gällande understödsskala erhöles för hustru och för barn.

I sin skrivelse den 24 februari 1944 med förslag till definitiva fondbestämmelser förordade *arbetsmarknadskommissionen*, att fondmedlen skulle ställas till kommissionens — i stället för till Kungl. Maj:ts — disposition och att de skulle användas i huvudsak för att minska Jukkasjärvi eller Gällivare kommuners kostnader för beredskaps- eller reservarbeten, till vilka arbetslösa från LKAB hänvisats. Dessutom skulle fondmedel kunna användas för omskolning och annan utbildning av arbetslösa från LKAB eller anhöriga till sådana. Kommissionen borde enligt förslaget äga utfärda de närmare tillämpningsföreskrifterna för fondens användning.

Till stöd för förslaget har kommissionen anfört i huvudsak följande:

Med hänsyn till det nya statsbidragssystem, som tillämpas från den 1 januari 1941, torde de av utredningsmannen utvecklade grunderna för dispositionsbestämmelser för fonden numera icke kunna läggas till grund för ett definitivt förslag till dylika bestämmelser.

Enligt detta nya system får en kommuns arbetslöshetsutgifter aldrig överskrida en krona 50 öre per skattekrona. Vidare äro reservarbetena avskaffade med undantag för partiellt arbetsföra. Dagunderstöden stå härjämte icke längre i relation till reservarbetslönen utan ha avvågts så, att de anses skola kunna räcka för understödstagarens försörjning.

Med anledning härav och jämväl med hänsyn till allmänna rättvisesynpunkter torde det vara olämpligt, om fondmedlen skulle så disponeras, att dagunderstöden till arbetslösa gruvarbetare komma att utökas ens med obetydliga belopp.

Av gruvarbetarna äro 80 procent medlemmar i erkänd arbetslöshetskassa. Enligt kommissionens åsikt bör emellertid icke heller daghjälpbeloppen ökas genom tilldelning av fondmedel. Vidare bör ej heller gruvarbetare, som icke äro medlemmar i arbetslöshetskassa, kompenseras för utebliven daghjälp genom tilldelning av understödsbelopp ur fondmedlen.

Med hänsyn till ovan anförda synpunkter torde härefter alienast återstå möjligheten att med fondmedel helt eller delvis bestrida kostnaden för arbetsföretag, som igångsatts för att motverka uppkommen arbetslöshet.

Detta syfte skulle enklast kunna uppnås genom att bevilja fondmedel till statliga eller statskommunala beredskapsarbeten resp. statskommunala reservarbeten för partiellt arbetsföra. Bidragen ur fonden skulle i dylikt fall lämpligen kunna utgå i form av ett extra arbetsbidrag. Motivering härför kan hämtas ur det förhållandet att en kommuns kostnad för erforderliga beredskapsarbeten säkerligen finansieras av lånemedel. I kommunens årskostnadsbidrag får emellertid blott inräknas utgifter för ränta och amortering. Medgivande till dylikt bidrag lämnas för ett år i taget och det är uppenbarli-

gen osäkert i huru många år statsbidrag kan påräknas för ränte- och amorteringskostnaderna, medan däremot amorteringstiden brukar omfatta 20 till 30 år.

Om man emellertid på sätt här föreslagits utöver det vanliga arbetsbidraget beviljar ett liberalt avpassat extra bidrag ur fondmedlen, så blir den återstående kostnaden, som vederbörande kommun således måste förränta och amortera, av så föga storlek, att kommunen icke därav behöver orsakas några särskilda svårigheter. Det bör emellertid beaktas, att det normala arbetsbidraget stiger ända upp till 95 procent vid litet antal skattekonor per innevånare och hög utdebitering.

För arbetsföretag, till vilka bidrag ur fondmedlen skulle kunna utgå, bör gälla samma ansökningsförfarande som för övriga arbeten med statsbidrag från kommissionen och detta såväl vad angår formen för ansökningarnas ingivning och prövning som villkoren för erhållande av statsbidrag.

Arbetsmarknadsorganen skola sålunda efter sedvanlig behovsprövning till här avsedda beredskapsarbeten hänvisa arbetslösa från LKAB, som äro anmälda som hjälpsökande. Skiftning bör kunna ifrågakomma, och för den händelse att arbetare kan erhålla arbete i öppna marknaden, bör han skiljas från beredskapsarbetet.

Det kan i här avsedda kommuner jämväl finnas andra arbetslösa än sådana som haft sin väsentliga årsinkomst genom arbete hos Luossavaara-Kirunavaara Aktiebolag, och det kan vara nödvändigt att anordna arbeten jämväl för dessa arbetslösa. Det bör därför tillses, att man icke till följd av extra arbetsbidrag ur fondmedlen till ett beredskapsarbete förbehåller samtliga arbetstillfällen för arbetslösa från LKAB.

Vidare torde fondmedlen kunna användas för att minska kommuns kostnad, för den händelse att statsbidrag eljest av kommissionen beviljats för omskolnings- eller utbildningsverksamhet inom kommunen. Härjämte torde även eleverna böra kunna erhålla extra bidrag utöver eljest utgående belopp. Det synes emellertid icke vara lämpligt att i dispositionsbestämmelserna intaga några detaljerade föreskrifter om bidrag ur fondmedlen till kursverksamhet.

Skulle däremot önskemål föreligga att bereda LKAB:s arbetare en mera privilegierad ställning i förhållande till övriga hjälpsökande arbetslösa än på sätt här föreslagits torde behovsprövningen lämpligen kunna slopas. Vid ett dylikt system bör emellertid beredskapsarbetena helt förbehållas arbetslösa från LKAB, som skulle erhålla hänvisning härtill genom arbetsförmedlingsorganen. Därest man skulle acceptera ett dylikt system bör emellertid statens kostnad för beredskapsarbeten av denna art helt bestridas av fondmedel.

Gruvarbetarorganisationernas framställningar m. m.

I den förut nämnda framställningen från *svenska gruvindustriarbetareförbundets avdelningar* i Kiruna, Malmberget och Svartön om bidrag till förtidspensionering av arbetare hos LKAB har hemställts, att en pensionsutfyllnad av 40 kronor för månad måtte få utgå av fondmedlen. Utfyllnaden borde utgå från och med den 1 januari 1946 för sådana gruvarbetare, som efter den 1 november 1944 i samband med krisen accepterat förtidspension, samt från och med tidpunkten för pensionstagandet för sådana arbetare, som senare accepterade förtidspension, och det angivna beloppet,

40 kronor för månad, borde få utgå, intill dess att vederbörande gruvarbetare fyllt 65 år.

Till stöd för förslaget ha organisationerna anfört i huvudsak följande.

Vid de mera omfattande lågkonjunkturer, som förekommit inom gruvsdriften vid Lapplandsgruvorna, har i stor utsträckning tillämpats förtidspensionering för att åstadkomma önskad hopkrympning av arbetsstyrkan. I den mån sådan åtgärd icke kunnat genomföras till följd av de äldres oförmåga att av ekonomiska skäl kunna acceptera erbjuden förtidspensionering, ha yngre arbetare fått lämna arbetsplatsen. Vid vissa tillfällen har önskad hopkrympning icke kunnat ernås, även om alla erbjudanden om förtidspension accepterats.

Det har med rätta vid flera tillfällen framhållits att en gruvarbetare bör erhålla pension senast vid uppnådda 60 år. Den ännu gällande officiellt fastslagna pensionsåldern är dock 65 år, varför de flesta gruvarbetarna med hänsyn härtill inriktat sin livsföring med sikte på denna högre pensionsålder.

I anslutning till den nu rådande krisen inom gruvindustrin i Lappland, speciellt med anledning av signalerad avveckling av apatitproduktionen i Malmberget, har frågan om en hopkrympning av arbetsstyrkan vid LKAB i Kiruna, Malmberget och Svartön återigen aktualiserats.

Till följd av den nuvarande arbetsstyrkans synnerligen ogynnsamma åldersgruppering med alltför få yngre arbetare måste en hopkrympning av arbetsstyrkan i första hand ske medelst förtidspensionering. Liksom vid tidigare tillfällen torde dock de äldre, som beröras därav, vara ovilliga med hänsyn till de ekonomiska svårigheterna att frivilligt lämna arbetsplatsen till förmån för de yngre.

Det framstår därför såsom angeläget, att åtgärder vidtagas, som underlätta för de äldre att acceptera pension vid tidigare tidpunkt än den, varpå deras livsföring varit inriktad.

Enligt en vid framställningen fogad bilaga skulle det antal arbetare hos LKAB, som enligt förslaget skulle kunna erhålla pensionsfyllnad, utgöra 72 i Malmberget, 56 i Kiruna och 7 på Svartön, eller tillhopa 135 stycken, och kostnaderna för utfyllnaden av deras förtidspensioner intill fyllda 65 år skulle uppgå till sammanlagt omkring 186 000 kronor. Därvid har medräknats endast arbetare, födda år 1885 eller tidigare, men i bilagan har framhållits, att även arbetare under 60 år i undantagsfall kunde komma att erbjudas förtidspension och att pensionsutfyllnad borde utgå jämväl i sådana fall.

I framställningen om hyresbidrag ha samma organisationer hemställt, att för varje understödsdag i enlighet med bestämmelserna för gruvindustriarbetarnas erkända arbetslöshetskassa måtte till LKAB:s gruvarbetare ur malmfonden utbetalas ett hyresbidrag av 5 kronor. Till stöd för förslaget har anförts följande.

För gruvarbetarna vid LKAB i Malmberget, Kiruna och Svartön innebar krisen på hösten 1944, att avsevärd reducering av arbetsstyrkan skulle komma att ske. Då erforderlig reducering icke kunde ernås medelst frivillig förtidspensionering, ställdes arbetarna inför valet att antingen acceptera avsked för yngre arbetare eller också att kollektivt dela bördan medelst korttidsarbete. Det senare alternativet valdes bland annat med hänsyn till åldersgrupperingen inom arbetsstyrkan, som genom de senare årens knappa ny-

rekrytering och successiva avkoppling av ung arbetskraft icke kan anses omfatta yngre arbetare i nämnvärd omfattning.

LKAB:s arbetare ha nu under ett års tid arbetat korttidsdrift. Detta har medfört, att många av de anställda nu nödgas leva under hårt ekonomiskt betryck. I olika sammanhang pekas på LKAB:s arbetares höga löneläge. Under åren 1940—1945 ha dessa arbetare dock fått vidkännas en reducering av ett år 1938 upprättat tillägg å $9\frac{1}{2}$ till 4 % samt ha därutöver icke ännu erhållit fullt kristillägg enligt det s. k. ramavtalet. De höga levnadskostnader och de hårda klimatiska förhållanden, varunder LKAB:s arbetare i Norrbotten ha att existera, kompenseras icke medelst det relativt höga löneläge, som till synes existerar.

Det förhållandet, att erkänd arbetslöshetskassas bestämmelser vid korttidsarbete stadgar, att en daghjälp alltid skall innehållas vid varje understödsperiod, understryker önskvärdheten av bifall till framställningen.

Statens arbetsmarknadskommission har i utlåtande över framställningarna tillstyrkt förslaget om pensionsutfyllnad vid förtidspensionering men avstyrkt förslaget om hyresbidrag som utfyllnad av daghjälp från arbetslöshetskassan. Inledningsvis har kommissionen i sitt utlåtande lämnat en översikt över den aktuella sysselsättningssituationen vid malmfälten, varav här må anföras följande.

Sedan hösten 1944 förekommer ett omfattande korttidsarbete vid LKAB. Den 1 februari 1946 var antalet arbetare vid bolaget 2 702 personer, därav i Kiruna 1 625, i Malmberget 991 och i Svartön 86. I Kiruna äro 1 414 arbetare sysselsatta i korttidsarbete, vilket är organiserat på så sätt, att arbetarna äro permitterade var femte vecka. Övriga 211 arbetare i Kiruna äro sysselsatta med brytning av apatitmalm och ha full arbetsvecka. I Malmberget ha 885 arbetare fem-dagars arbetsvecka, varvid korttidsarbetet i huvudsak organiserats på samma sätt som i Kiruna. Av dessa arbetare äro 400 sysselsatta med anrikning av apatitmalm. Övriga 106 arbetare i Malmberget äro sysselsatta i verkstadsarbete och ha full arbetsvecka. I Svartön äro samtliga 86 arbetare sysselsatta i korttidsarbete, organiserat på samma sätt som i Kiruna och Malmberget.

Vid Svartön ha tidigare varit anställda 65 å 70 säsongarbetare. Sedan vintern 1944/1945 ha dessa icke kunnat beredas sysselsättning vid LKAB. För närvarande äro av ifrågavarande arbetare 8 sysselsatta i beredskapsarbete. Övriga arbetare ha arbete i öppna marknaden. Endast 13 ha emellertid definitivt övergått till annat yrkesområde.

Någon nyrekrytering av arbetskraft har icke ägt rum sedan hösten 1944 med undantag av att 3 specialarbetare anställts i verkstäderna vid Malmberget.

Hur sysselsättningen vid LKAB skall utveckla sig i framtiden kan för närvarande icke beräknas, eftersom de framtida avsättningsmöjligheterna å världsmarknaden för norrbottensmalmen äro synnerligen svårbedömbara. Kommissionen vill dock erinra om att de nuvarande sysselsättningssvårigheterna vid LKAB skulle ha varit avsevärt större, därest icke en omfattande gråbergsbrytning kommit till stånd tack vare finansiell medverkan från staten.

Sedan importen av råfosfat nu åter kommit i gång, kan apatitproduktionen i Kiruna och Malmberget beräknas bli nedlagd omkring den 1 april 1946. Norrbottens läns landstings näringsutredning har visserligen gjort framställning om att staten skulle låta uppföra en fabrik i Luleå, vilken skulle till-

verka superfosfat av apatit från LKAB. Även om en sådan tillverkning komme till stånd, skulle den emellertid ge sysselsättning åt högst 80 arbetare i Kiruna med apatitbrytning och högst 160 i Malmberget med anrikning av apatitmalm. Man torde sålunda ha att räkna med skärpta sysselsättnings-svårigheter vid LKAB.

Beträffande förslaget om pensionsutfyllnad från malmfonden har kommissionen i huvudsak framhållit följande.

För närvarande erhåller en arbetare, som vid 60 års ålder eller senare accepterar förtidspension, samma pensionsbelopp, som utgår vid 65 års ålder, d. v. s. för en gift arbetare 1 680 kronor per år och för en ogift 1 080 kronor.¹

Då den genomsnittliga årsinkomsten för en arbetare vid LKAB för närvarande, inklusive understödet från arbetslöshetskassan, beräknas uppgå till omkring 5 000 kronor i Svartön, 5 200 kronor i Malmberget och 5 700 kronor i Kiruna, innebär accepterandet av förtidspension en högst avsevärd inkomst-försämring. Att de äldre arbetarna under sådana förhållanden i regel ytterst ogärna acceptera förtidspensionering är helt förklarligt.

Med hänsyn till detta och till önskvärdheten av att en reduktion av antalet anställda vid LKAB underlättas vill kommissionen för sin del tillstyrka, att utfyllnadsbidrag ur förenämnda fond utanordnas till de arbetare, som acceptera förtidspensionering. Beträffande storleken av dessa bidrag finner kommissionen förslaget om 40 kronor per månad vara väl avvägt. Med hänsyn till att bidrag av förevarande art icke behandlas i de för fonden fastställda provisoriska bestämmelserna uppställer sig emellertid frågan, huruvida riksdagens medgivande till ett dylikt ianspråktagande bör inhämtas.

Kommissionen vill emellertid framhålla, att en sådan förtidspensionering icke undanröjer sysselsättningssvårigheterna vid LKAB. Skulle till de vanskligheter, som i det föregående behandlats, fogas ett upphörande av gråbergsbrytning, kommer det att bli ett svårt problem att bereda full sysselsättning vid berörda gruvor. Beräknas då ifrågavarande situation bli bestående på längre sikt, kommer en omflyttning av yngre arbetskraft till andra orter, eventuellt kombinerad med omskolning, att aktualiseras.

Förslaget om särskilda hyresbidrag till korttidsarbetande gruvarbetare har kommissionen avstyrkt med följande motivering.

Genom korttidsarbetets organisation tillförsäkras de gruvarbetare, som äro medlemmar i erkänd arbetslöshetskassa, daghjälp för fem veckodagar under varje vecka, varunder de äro permitterade. Dylik daghjälp utgår i Gruvindustriarbetarnas erkända arbetslöshetskassa med 5 kronor 25 öre per dag, varjämte utgår särskilt hustrutillägg med en krona 25 öre per dag och barn-tillägg med en krona per dag för varje minderårigt barn.

I skrivelse den 24 februari 1944 med förslag till definitiva dispositionsbestämmelser för malmfonden framhöll kommissionen, att den, bland annat med hänsyn till allmänna rättvisesynpunkter, fann det vara olämpligt, att fondmedlen skulle så disponeras, att dagunderstöden eller daghjälpbeloppen till arbetslösa gruvarbetare komme att utökas ens med obetydliga belopp. Kommissionen finner icke någon anledning att frånträda denna sin ståndpunkt.

Gruvindustriarbetareförbundets avdelningar ha såsom stöd för sin framställning om hyresbidrag särskilt åberopat det förhållandet, att enligt de er-

¹ Enligt från bolaget sedermera inhämtade uppgifter erhålla alla, både gifta och ogifta, vid förtidspensionering ett sammanlagt belopp av 1 688 kronor intill 65 års ålder. Beträffande ålderspensionen, som utgår efter fyllda 65 år, gälla mera komplicerade bestämmelser.

kända arbetslöshetskassornas stadgar skall vid korttidsarbete alltid en daghjälp innehållas vid varje understödsperiod. Kommissionen vill erinra om att denna bestämmelse för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

I den förut omförmälda framställningen från *gruv- och metallindustridepartementet inom S. A. C.* har bland annat betonats, att påfrestningarna för organisationens medlemmar, som till största delen stått utanför den statsunderstödda arbetslöshetskassan, under det hittills tillämpade korttidsarbetet varit särskilt hårda. Dessa medlemmar hade faktiskt besparat staten betydande utbetalningar i procentuellt bidrag till kassans understöd och de vore för den skull i särskilt hög grad både berättigade till och i behov av hjälp.

Arbetsmarknadskommissionen har härom framhållit, att vad organisationen anfört icke vore något hållbart skäl för att vederbörande skulle särskilt kompenseras av fondmedlen för utebliven daghjälp, alldenstund de erkända arbetslöshetskassorna stode öppna även för arbetare, som icke vore organiserade i fackförbund, anslutna till landsorganisationen i Sverige.

Departementschefen.

Med hänsyn till den sysselsättningspolitiska situationen vid de norrbottenska malmfälten har jag tidigare denna dag föreslagit, att malmbolaget skall erhålla ett nytt räntefritt statslån å 7.5 miljoner kronor för finansiering av gråbergsbrytning till förberedande av framtida malmbrytning. Läget inom malmkommunerna har även aktualiserat frågan om hjälpåtgärder med anlitande av den enligt beslut av 1938 års riksdag inrättade fonden för vissa stödåtgärder inom nämnda kommuner. Det vid fondens tillkomst angivna syftet med densamma kan i korthet sägas vara att i händelse av sysselsättningssvårigheter inom malmkommunerna bekosta sådana hjälpåtgärder bland LKAB:s anställda, som staten i arbetsgivarställning har anledning att främja. Det till fonden anvisade beloppet, 3 miljoner kronor, har ännu icke till någon del tagits i anspråk. Framställningar ha emellertid inkommit om användning av fondmedel för ändamål, som delvis icke kunna tillgodoses enligt nu gällande dispositionsbestämmelser. Innan jag tar ställning till de speciella förslag om medelsanvisning ur fonden, varom gruvarbetarorganisationerna på platsen hemställt, vill jag beröra den allmänna frågan om de dispositionsbestämmelser, som böra gälla för fonden.

Nu gällande grunder för fondens disposition godkändes, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, av 1939 års lagtima riksdag att provisoriskt gälla, intill dess att definitiva bestämmelser kunde komma att utformas i anslutning till riktlinjerna för den allmänna arbetslöshetspolitiken. Utarbetandet av nya sådana riktlinjer hade anförtrotts åt 1937 års arbetslöshets-sakkunniga, men på grund av de under kriget ändrade förhållandena kom den avsedda principiella omprövningen av arbetslöshetspolitiken icke till stånd. I samband med förberedelserna för den ekonomiska efterkrigsplaneringen uppdrogs emellertid åt arbetsmarknadskommissionen att framlägga

förslag till definitiva dispositionsbestämmelser för malmfonden. I februari 1944 framlade kommissionen ett dylikt förslag, innefattande summariska bestämmelser, utformade i anslutning till de sedan början av år 1941 försöksvis tillämpade grunderna för beviljande av statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader. Förslaget, som i huvudsak innebär, att fondmedlen skulle ställas till kommissionens förfogande att disponeras såsom extra arbetsbidrag till beredskaps- eller reservarbeten inom malmkommunerna samt till omskolnings- och andra utbildningsbidrag för arbetslösa från LKAB eller anhöriga till sådana, har emellertid icke förelagts riksdagen för godkännande, ehuru de provisoriskt gällande fondbestämmelserna numera äro i vissa avseenden föråldrade. Jag har nämligen i nuvarande läge icke ansett lämpligt att framlägga förslag om definitiva fondbestämmelser utan vill förorda, att riksdagens medgivande utverkas för Kungl. Maj:t att disponera fondmedlen i huvudsak med ledning av tidigare gällande grunder men med iakttagande av de modifikationer, som finnas påkallade med hänsyn till den aktuella utformningen av de allmänna arbetslöshetsåtgärderna. Om fondmedlen sålunda alljämt skola stå till Kungl. Maj:ts förfogande, bör arbetsmarknadskommissionen inkomma med de särskilda förslag om disposition av medlen, som kommissionen finner påkallade. På ett par punkter anser jag emellertid en ytterligare uppmjukning av bestämmelserna böra ske.

Enligt de provisoriska bestämmelserna skola av fondmedel bekostade arbeten drivas utan sammanblandning med de allmänna, statliga eller statskommunala arbetslöshetsföretagen inom kommunerna. Av motiven till dessa bestämmelser framgår vidare, att den sakkunnige ansett fondmedel icke heller böra få disponeras till företag, till vilkas finansiering LKAB bidragit. Arbetsmarknadskommissionen har däremot i sitt förslag utgått ifrån att fondmedel skulle kunna disponeras för bestridande delvis av kostnaderna för statliga och statskommunala beredskaps- eller reservarbeten, dock med den reservationen att om behovsprövningen vid hänvisning av LKAB-anställda till visst beredskapsarbete skulle slopas, statens kostnader för detta arbete helt borde bestridas av fondmedel. För min del anser jag i princip önskvärt, att medelsdispositionen för anordnande av arbeten till sysselsättning av arbetslösa icke i alltför hög grad fastlåses och begränsas i olika avseenden. Möjligheten bör hållas öppen för att med fondmedel bidraga till beredskapsarbeten av olika slag, vare sig de i övrigt bekostas av arbetslöshetsmedel eller delvis finansieras med bidrag från LKAB. Då Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bör pröva, om och i vad mån fondbidrag må utgå och fastställa villkoren för åtnjutande av bidrag, torde betänkligheter icke böra möta mot att i detta hänseende reglerande bestämmelser icke på förhand fastställas, som begränsa möjligheterna att välja den i varje situation lämpligaste anordningen. För att tillgodose kravet på samordning och enhetlig bedömning torde man, då fråga är om ett kombinerat fond- och beredskapsarbete, böra förutsätta, att medelsanvisningen från fonden och från arbetslöshetsanslagen prövas av Kungl. Maj:t i ett och samma ärende.

Den andra av de utvidgningar av fonddispositionen, som jag funnit på-

kallad, har aktualiserats av framställningen från gruvindustriarbetarorganisationerna om pensionsutfyllnad från fonden till förtidspensionerade från LKAB. I likhet med arbetsmarknadskommissionen anser jag det önskvärt att på denna väg söka få till stånd en reducering av antalet anställda vid malmfälten utan att därigenom öka antalet arbetslösa. En relativt betydande inkomstskillnad skulle, om sådana bidrag icke gäves, uppkomma mellan de kvarvarande gruvarbetarna och de förtidspensionerade. Enligt vad jag från bolaget inhämtat uppgå de sammanlagda pensionsförmåner, som utgå intill fyllda 65 år vid sådan förtidspensionering, till det i och för sig ansevärd beloppet av 1 688 kronor för såväl gifta som ogifta. Men den genomsnittliga årsinkomsten för arbetare vid LKAB understiger, enligt vad arbetsmarknadskommissionen anfört, icke vid nuvarande korttidsarbete 5 000 kronor, om jämväl understöden från arbetslöshetskassan medräknas. Även om pensionsutfyllnader från malmfonden icke kunna sägas utgöra en nödvändig förutsättning för att förmå de äldre arbetarna att mottaga bolagets erbjudande om förtidspension — detta har enligt vad jag inhämtat redan skett i stor utsträckning — synes mig lämpligt att genom dylika fondbidrag minska de ekonomiska svårigheter, som uppkomma för de förtidspensionerade. Jag vill sålunda tillstyrka, att möjlighet öppnas för Kungl. Maj:t att disponera fondmedel för utbetalning av pensionsutfyllnad åt anställda hos LKAB, vilka förtidspensioneras efter fyllda 60 år i samband med inträffade sysselsättningssvårigheter.

Storleken av utfyllnaden och de närmare villkoren för dess tillgodonjutande torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa. För min del är jag beredd att tillstyrka, att pensionsutfyllnad må utgå med högst det föreslagna beloppet, 40 kronor för månad, och att sådant bidrag må åtnjutas under tiden från och med månaden efter avgången ur tjänst, dock tidigast den 1 januari 1946, till och med den månad, varunder vederbörande fyller 65 år. En viss differentiering av bidraget efter försörjningsbördan synes böra övervägas.

Beträffande framställningen om hyresbidrag till utfyllnad av inkomsterna för korttidsarbetande gruvarbetare — vilken framställning avstyrkts av arbetsmarknadskommissionen — må erinras om att enligt nu gällande dispositionsbestämmelser hinder principiellt icke möter för Kungl. Maj:t att, sedan arbetstiden vid gruvorna blivit starkt nedsatt, bevilja fondbidrag för komplettering av inkomsterna för anställda hos LKAB. Dylika understöd ha förutsatts skola graderas efter familjeförsörjningsbördan och i övrigt utgå enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Med den begränsning av arbetstiden, som hittills förelegat vid malmfälten, innebärande en minskning med endast en sjättedel av normal arbetstid, är kravet på starkt nedsatt arbetstid uppenbarligen icke fyllt. Anledning synes mig icke heller föreligga att ifrågasätta en ändring av fondbestämmelserna på denna punkt. Den avgörande synpunkten är för mig därvid, att stor återhållsamhet måste iakttagas vid tillämpning av den här berörda formen av fondunderstöd på grund av de principiella erinringar, som kunna göras däremot, i synnerhet om fondunder-

stödet skulle komplettera en arbetslön, som redan tidigare genom sättet för uttagande av korttidsarbetet kunnat utfyllas med daghjälp m. m. från erkänd arbetslöshetskassa. En sådan återhållsamhet motiveras även starkt av fondens begränsade resurser.

Den i en framställning antydda synpunkten, att disposition av fondmedel skulle vara särskilt motiverad för understöd åt sådana korttidsarbetande gruvarbetare, som icke åtnjutit bidrag från arbetslöshetskassa av den anledningen, att dessa underlåtit att försäkringsmässigt sörja för sig, kan jag i likhet med arbetsmarknadskommissionen icke godtaga.

I övrigt har jag icke funnit anledning föreslå några ändringar i grunderna för dispositionen av malmfonden.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

- att de till fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna avsatta medlen tills vidare må av Kungl. Maj:t disponeras i enlighet med vad jag i det föregående förordat.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Erik Westerlind.
